

SENOJI MUZIEJAUS LANKYTOJŲ KNYGA

Žemaičių muziejus „Alka“ 1932–1953 m.

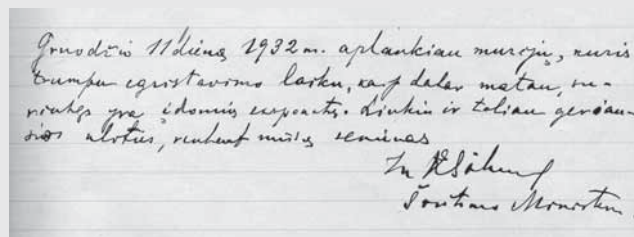
RAIMONDAS PETRIKAS

MUZIEJU
METAI 2012

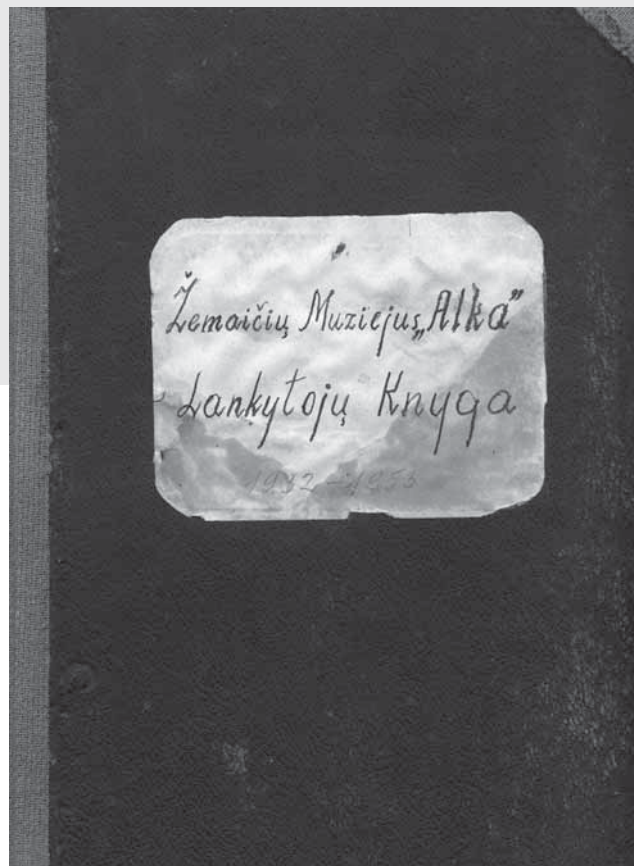
Žemaičių muziejus „Alka“ įkurtas 1932 m. vasario 16 d. Idėja Telšiuose turėti muziejų brandinta visą dešimtmetį. XX a. 3 deš. pradžioje mokytojo J. Gedmino pastangomis prie Telšių mokytojų seminarijos įsteigiamo kraštotyros kampelyje buvo surinkta apie 400 eksponatų. 1930 m. seminarija kartu su muziejėliu buvo iškelta į Plungę. Muziejaus entuziastai ir po to neprarado vilties, jog jis Telšiuose veiks. 1931 m. sausio 24 d. Telšiuose įvyko susirinkimas, kurio metu įkurta Žemaičių senovės mėgėjų draugija „Alka“, o jos pirmininku išrinktas vienas aktyviausių muziejaus steigimo iniciatorių Pranas Genys. Pagrindinis draugijos tikslas buvo įkurti muziejų. Draugijos valdybos narių Eugenijaus Šalkausko, Kazio Sideravičiaus, Prano Genio, Mykolo Barkaus, Roberto Pukinsko bei kitų entuziastų dėka 1932 m. vasario 16 d. muziejus atvėrė duris trijuose kambarėliuose, kurie muziejui buvo išnuomoti Telšių miesto Birutės gatvės 31 name.

1933 m. spalio 12 d. Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ narių visuotiniame metiniame susirinkime konstatuota, kad muziejų jau aplankė daugiau negu 5 000 žmonių.¹ Tai rodo didelį Telšių miesto gyventojų bei svečių susidomėjimą muziejumi. Kas buvo šie lankytojai?

Į šį klausimą atsakyti padeda Telšių rajono savivaldybės Žemaičių muziejuje „Alka“ saugoma lankytojų knyga.² Tai juodu faktūriniu popieriumi aptraukta lininio audinio nugarėle bei kampais 192 linijinių lapų Vokietijoje, Berlyne Ferdinando Ashelmo knygų fabrike XX a. 3–4 deš. įrišta knyga, skirta įstaigų įvairiems užrašams. Tikėtina, kad muziejus ją įsigijo ne lankytojams registruoti. Pirmuose keturiuose puslapiuose surašyti įvairūs daiktai (daugiausia senoviniai pinigai ir knygos), kuriuos žmonės padovanojo muziejui. Pirmasis puslapis, kuriame pasirašė muziejaus lankytojai, datuotas 1932 m. balandžio 16 diena, praėjus lygiai dviems mėnesiams nuo muziejaus įkūrimo. Yra išlikę žinių, kad apie lankytojų knygą galvota jau prieš atidarant muziejų. 1932 m. vasario 12 d. Žemaičių senovės mėgėjų daugijos „Alka“ valdybos posėdyje nutarta įsigyti „(...) inventoriaus knygą, svečių registracijos knygą, eksponatų registracijos knygą, aukų knygą ir luksusinę svečių pa-

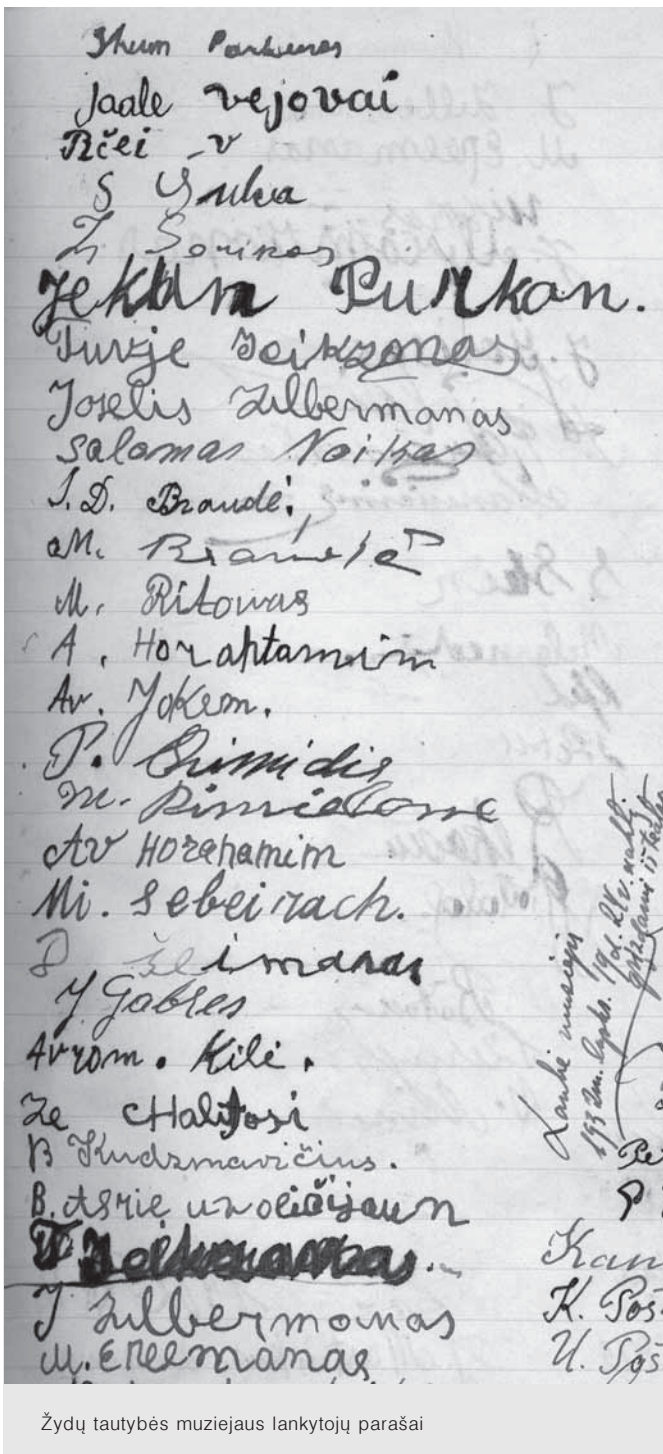
Švietimo ministro Konstantino Šakenio įrašas

Žemaičių muziejaus „Alka“ lankytojų knygos viršelis

rašų knygą.³ Spėjama, kad iš pradžių buvo naudojama mažesnės apimties knyga, kurią muziejaus lankytojai greitai prirašė. Gali būti, kad tokios knygutės ir visai nebūta, kad muziejaus veiklos pradžioje jai įsigyti pritrūko lėšų.

(Nukelta į 30 p.)

Žydų tautybės muziejaus lankytojų parašai

(Atkelta iš 29 p.)

Pirmieji muziejaus lankytojai, pasirašę lankytojų knygoje – Telšių vidurinės amatų mokyklos moksleiviai, jų mokytojas bei draugijos „Alka“ valdybos narys K. Sideravičius. Laikui einant Telšių vidurinė amatų mokykla peraugo į Vilniaus dailės akademijos Telšių dailės fakultetą. Jis – vienas iš artimiausių muziejaus kaimynų. Šios įstaigos gražiai bendradarbiavo ir anuomet: mokyklos moksleiviai ne tik lankydavo muziejų, bet ir gamindavo jam įrangą, langus.

Į ką tik duris atvėrusį muziejų užsukdavo tiek pavieniai asmenys, tiek ir organizuotos, daugiausia moksleivių, grupės. Verčiant

pirmuosius muziejaus lankytojų knygos puslapius dėmesį patraukia Telšių miesto bei aplinkinių kaimų mokyklų pavadinimai: Valstybinė vyskupo Valančiaus gimnazija, Telšių miesto pradžios mokykla Nr. 1 ir Nr. 2, Telšių valsčiaus pradžios mokykla, Telšių žydų mergaičių mokykla „Javnė“, Judrėnų, Rubežaičių, Eigirdžių, Patausalės, Viešvėnų, Nevarėnų, Biržuvėnų, Pavandenės pradžios mokyklos.

Nuo 1933 m. muziejus Lietuvoje, ypač Žemaitijoje, jau buvo neblogai žinomas, nuolat plėtėsi ir lankytojų geografija. 1932 m. spalio mėnesį muziejus buvo perkeltas į geresnes patalpas – į Didžiąją (dabar Respublikos – aut. pastaba) gatvę, kur Prano Girdvainio mūriniame name jam buvo išnuomoti 4 kambariai. Vis dažniau moksleivių bei studentų ekskursijos atvykdavo ir iš toliau esančių įstaigų: Žemės ūkio akademijos, Šiaulių valdžios vyrų, Šiaulių valstybinės mergaičių, Mažeikių valdžios, Klaipėdos Vytauto Didžiojo, Švėkšnos „Saulės“ gimnazijų, Šiaulių amatų mokyklos, Alsėdžių, Paukštakių, Medingėnų pradžios mokyklų.

Muziejų ne kartą apžiūrėjo ir įvairių organizacijų nariai: jaunlietuviai, ateitininkai, skautai, šauliai, jaunieji ūkininkai, korporacijos „Fraternitas Samogitia“, Klaipėdos igulos ir krašto lietuvių sporto sąjungos nariai.

Grupėmis provincijos muziejų lankė ir suaugusieji – sulaukta Žydų mokytojų seminarijos, Panevėžio bei Klaipėdos mokytojų seminarijų, Klaipėdos uosto tarnautojų, „Šiaulių žinių“ bendradarbių bei kitų grupių. P. Genys ne kartą vyko į kitus muziejus semtis muziejinio darbo patirties. Sulaukta kolegų ir Telšiuose – ekspozicijas apžiūrėjo Šiaulių „Aušros“, Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejų darbuotojai.

Gausią muziejaus lankytojų dalį sudarė žydų tautybės žmonės – 1934 m. balandžio 20 d. aptariant muziejaus reikalus konstatuota, kad „žydų labai daug yra pareiškę norą vykti su ekskursija“.⁴

Į stiprėjančią, augančią muziejų juo besidomintys pavieniai asmenys bei organizuotos grupės atvykdavo iš visos Lietuvos – pradedant Palanga, Skuodu ir baigiant Kaunu, Zarasais. Ir ne vien tik iš Lietuvos. Štai 1933 m. liepos mėnesį muziejuje lankėsi 38 lietuvių grupė iš Anglijos. Tų pačių metų rugpjūčio 20 d. muziejų apžiūrėjo Arye Binevove iš Tel Avivo. 1934 m. sausio 31 d. įrašą lankytojų knygoje paliko J. Grufman iš Stokholmo universiteto (Švedija). 1935 m. liepos 21 d. muziejuje lankėsi Amerikos lietuvių katalikų studentų ir profesionalų sąjungos centro pirmininkas Jonas Čelkys Morkūnas (JAV).

Lankytojų knygoje galima pamatyti ne vieno ano meto iškilias asmens autografas. 1932 m. liepos 23 d. muziejų apžiūrėjo lietuvių dainininkas Kipras Petrauskas, rugpjūčio 14 d. – publicistas, politikas, buvęs neoficialus Lenkijos atstovas Lietuvoje Tadeušas Katelbachas (Tadeusz Katelbach), 1933 m. birželio 22 d. knygoje pasirašė geografą, profesorius Kazys Pakštas, 1934 m. vasario 18 d. – Lenkijos archeologas Vladimiras Antonevičius (Włodzimierz Antoniewicz) ir jo žmona. Tarp iškilų ano meto žmonių, aplankusių muziejų, buvo ir grafikas, liaudies meno tyrinėtojas Juzefas Perkovskis, jo brolis Tadeušas, istorikas Mykolas Brenšteinas, jo žmona Jadvyga, tapytojas, scenografas Mstislavas Dobužinskis, dailininkas Antanas Žmuidzinavičius, diplomatas Juozas Urbšys, jo žmona Marija, titulinis Olimpo vyskupas Rytų apeigoms Petras Pranciškus Bučys, lietuvių mokslininkas, geologas Mykolas Kaveckis, dailininkas Telesforas Valius, Lietuvos dailės istorikas, lietuvių profesionalios muziejinkystės pradininkas Paulius Galaunė ir kt.

Dažniausiai muziejaus lankytojai knygoje tik pasirašydavo, nurodydavo iš kur atvykę. Rašyti palinkėjimus ar pastabas, kritiką tuo

metu, matyt, nebuvo įprasta. Didesnės apimties įrašus palikdavo aukštesnes pareigas užimantys ir kai kurie žymesni asmenys. Štai 1932 m. gruodžio 11 d. muziejų apžiūrėjęs Lietuvos švietimo ministras Konstantinas Šakenis parašė: „(...) aplankiau muziejų, kuris trumpu egzistavimo laiku, kaip dabar matau, surinkęs yra įdomių eksponatų. Linkiu ir toliau geriausios kloties, renkant mūsų senienas“. Muziejaus darbą 1935 m. gerai įvertino ir Vytauto Didžiojo universiteto docentas, dailės istorikas Jurgis Baltrušaitis: „Gerai organizuotas ir rimtai vedamas muziejus, kurio rolė Lietuvos liaudies meno ir etnografijos tyrinėjime nepaprastai svarbi“.

Paskutinis nepriklausomos tarpukario Lietuvos laikotarpiu paliktas įrašas datuotas 1937 m. lapkričio 9 diena. Vėlesni – jau sovietinio laikotarpio lankytojų įrašai. Kodėl po aukščiau paminėtos datos lankytojai toliau nebebuvo registruojami į šią knygą, sunku pasakyti. Viena iš realiausių priežasčių galėtų būti ta, kad 1937 m. gruodžio 1 d. muziejus persikėlė į jam ant Žaliosios kalvos statomų rūmų kelis kambarius. Tikėtina, kad lapkričio mėnesį kurį laiką muziejus neveikė, nes eksponatai buvo perkelti į naujas patalpas. Gali būti, kad naujame muziejuje kurį laiką buvo naudojama ir nauja lankytojų knyga. Tuo metu senoji gulėjo lentynoje.

Po aštuonerių metų pertraukos nuo senosios muziejaus lankytojų knygos buvo nupūstos dulkės ir joje vėl pradėti registruoti lankytojai. Išliko 1945 m. gruodžio 23 d. – 1953 m. gruodžio 13 d. įrašai. Lietuvoje tai buvo Stalino teroro laikotarpis. Tuo metu muziejui P. Genys jau nebevadovavo. Įstaiga, norėdama gyvuoti, buvo priversta taikstyti prie naujų ideologinių reikalavimų. Ji veikė, priminė lankytojus. Simboliškas ir iškalbingas pirmasis šio laikotarpio įrašas – jis parašytas rusų kalba, regis, kažkokio majoro... Būtent šia kalba nemaža dalis ir vėlesnių įrašų. Nebe tiek daug lankytojų knygoje palikdavo savo autografus, tačiau žymiai padaugėjo įrašų, kuriuose palinkėjimai muziejui, pastabos, net kritika. Vieniems ekskursantams muziejus patiko, kėlė žavesį, kitiems svarbu buvo parašyti, kad reikėtų „(...) papildyti muziejaus eksponatus naujais, ypačiai vaizduojančiais lietuvių tautos kovą dėl laisvės ir tarybinio gyvenimo.“ Skaitant sovietinio laikotarpio įrašus dėmesį patraukia kai kuriuose iš jų tuometinės cenzūros užtušotos apsilankiusiųjų pareigos, darbo ar tarnybos vietų pavadinimai.

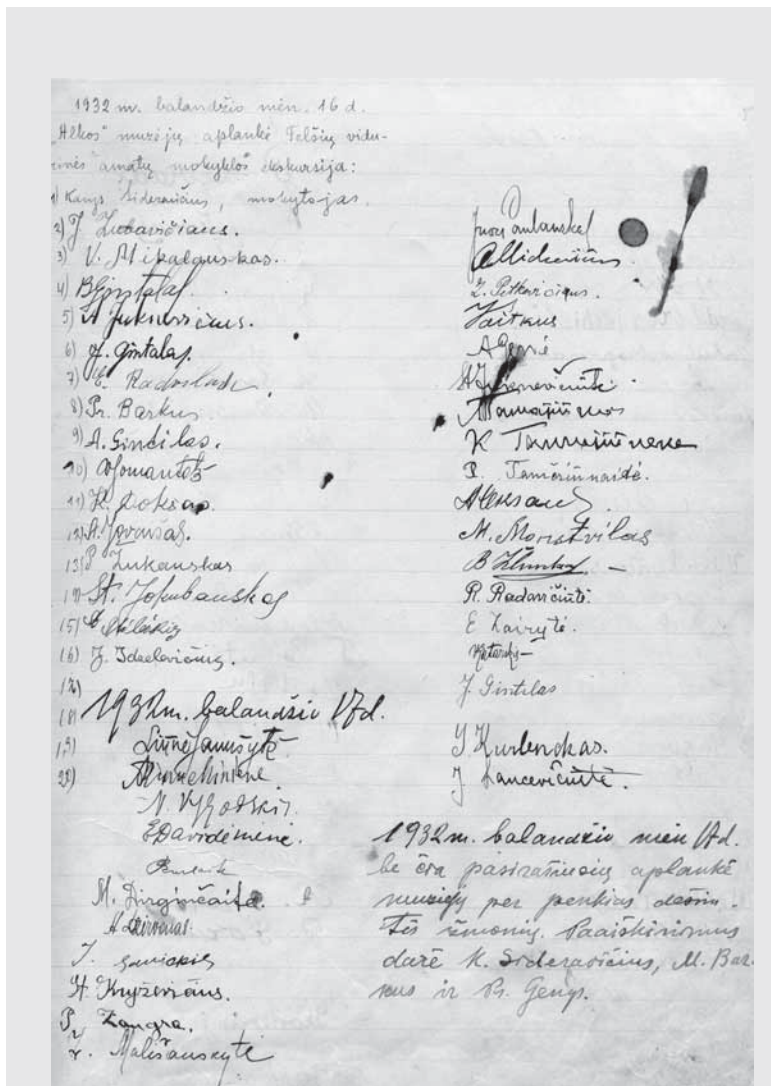
Senajai Žemaičių muziejaus „Alka“ lankytojų knygai – 80 metų, tiek pat, kiek ir pačiam muziejui. Nors dalis lapų ir liko tušti, bet užpildytieji dar gali papasakoti ne vieną įdomią istoriją...

¹ Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ valdybos protokolai // Žemaičių muziejus „Alka“ (toliau – ŽMA). ŽAM GEK 37. 395. L. 30.

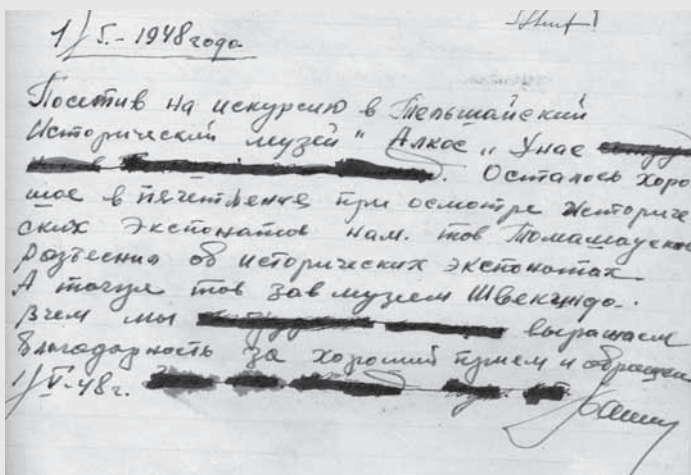
² Žemaičių muziejus „Alka“. Lankytojų knyga // ŽMA. ŽAM GEK 38.019.

³ Čia ir toliau citatų kalba netaisyta – aut. pastaba // Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ valdybos protokolai // ŽMA. ŽAM GEK 37. 395. L. 12.

⁴ Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ valdybos protokolai // ŽMA. ŽAM GEK 37. 395. L. 34.

Pirmasis knygos puslapis, kuriame užsiregistravo lankytojai

Cenzūruotas sovietinio laikotarpio muziejaus lankytojų įrašas